

s'aplica en el Capcir a 'abans-d'ahir, despús-ahir' (l' *àutra dia* id., id.) i a 'l'endemà-passat' en la Crònica del Conqueridor: «quan los missatgers de l'emperador enteseren la lur voluntat --- demanaren-los acort; e éls donaren-lo-ls tro en l'altre dia» (Ag., 9). La forma *DIA ha predominat en les tres llengües romàniques de la Península i en llengua d'oc; el clàssic DIES en els altres idiomes llatins, on ha sofert concurrència forta i predominant del derivat DIURNUM substantivat (també existent en català i més fortament en oc., *jorn*); en bona part de la Romània el primitiu DIES a penes ha sobreviscut més que en alguns cpts., en particular els noms dels dies de la setmana, en els quals també el català ha mantingut la forma clàssica DIES (veg. infra, aquests), amb la mateixa reducció a *di*, que s'ha conservat en italià, amb més vida que en francès.¹

Per una espècie de construcció adverbial, i amb l'addició de l'anomenada *-s adverbial*, tal com es diu *fer una cosa de nits*, o *ja era de nits* (manera de dir que ha alternat amb *de nit*), també s'ha dit, p. ex., *anar* (a un lloc) *de dies*, això s'ha de *fer de dies*. Construccions com aquesta són ja molt antigues: *llegim*, p. ex., *ésser dies* 'ser de dia, no ser nit', en un relat de Camarasa, de 1295 (procés de Pere de Palau, CaCandi, *MiscHiCat.* II, 164), *fer-se dies* 'clarejar, acabar-se l'alba' en uns plans militars de conquesta d'Almeria (templers?, R. Llull?), redactats c. 1309 (Finke, *Acta Ar.* III, 215-6, veg. la cita dels dos textos a DINAR i a TOSSAL). Modernament, a l'alta Catalunya, sentim pertot a les zones rurals *bon dies* com a salutació en lloc de 'bon dia';² que això té alguna relació amb el cast. *buenos días*, *buenas noches* (i cat. *bones tardes*, que només des de 1940 han començat a voler canviar alguns pocs en la innovació purista *bona tarda*) sembla convincent (tot i que els pagesos diuen *bon dies* amb *bon* i no pas *bons*), però també s'hi veu un nexa amb aquell ús de *dies* documentat en els anys 1295 i 1309: sembla que en tot aquest complex de fets hi juga el foc-follet de la *-s adverbial*.

DERIV.: *Diassa*, usat només en construccions amb caràcter de complement circumstancial de temps, en particular *l'altre diassa* (alguna vegada *fa uns dias-ses*, etc.) amb el sentit de 'dies ha, fa uns quants dies, en dies passats' (però no gaire llunyans): és propi de l'ús rural de la zona prepirinenca i de les tres illes (*AlcM* diu que també arriba al Pallars i al Maestrat): en frases com «els col·laboradors --- l'altre diassa se volien reunir --- el comandant militar no va permetre tal reunió» (AMAlcover, *BDLC* I, 1902, 127); s'explica com a augmentatiu de la locució sencera *l'altre dia*: significat aquest 'despús-ahir' (o màxim 'fa una setmana') és natural que per suggerir la idea d'una anticipació una mica més gran l'ús popular hagi ideat aquest augmentatiu, tal com s'ha fet també *antanyas-ses* sobre *antany* (encarint o emfatitzant l'allunyament en anys passats): no hi ha doncs res de sorprenent ni gaire notable en aquesta terminació *-assa*, que no és pròpiament femenina (l'augmentatiu és de l'adverbi *l'altre-dia* en el seu conjunt, i no pas del mot *dia*)

sinó simple eco de la terminació en *-a* del seu primitiu (cf. cast. *poetilla*, *poemita*, etc.); alhora, l'augmentatiu permet una indeterminació major, sovint usada per defugir el comprometre's, i això fa que l'expressió prengui de vegades sobretons humorístics o mig-irònics.

Diada [1577]: «la *diada* de Sant Pere n'és *diada* senyalada ---» en una cançó popular, MilàF (*Romlo.*, 111.3, cat. oriental), que es pot conjecturar del segle XVII, «*diada*: dia assenyalat» (*DTO.*, 1647; «l'endemà era 'l diumenge de Rams: a ont aniria en semblant *diada*?», Noller (*Pap.*, 196); «celebrar de la Pasqua la *diada* / matant el xay més tendre de l'anyada», Apelles Mestres (*J. Flor.*, 1885, 76): mot usual a tots els dialectes, fins al Migjorn valencià, on s'aplica especialment als dies assenyalats per al regatge: uns regants poden usar l'aigua en «la Primera *dià*», altres «la Segona» o «la Tercera *dià*» (a la comarca de Gandia, anotat a Palmera, 1962), cf. en el *DTO.* *assenyalar diada ad algú*, addició de l'ed. de 1670 (acc. que *AlcM* registra en docs. de Sóller, de 1627 i 1687). Formació pròpia del català, i estranya a les llengües germanes, però paral·lela als interromànics *anyada* i *jornada*.

Diana 'toc matinal' [mil., 1803, Belv.] 'darrer temps de la guàrdia nocturna' [1647, 1695], originàriament 'l'estel de l'alba', des de JRoig («li posàs nom / molt alt, Maria: / vol dir migdia, / alba, *diana* / e tremuntana, / de mar la stela», *Spill*, 11088.³ Ha aclarit bé aquest procés semàntic Moll en *AlcM* (cal només rectificar que soïament en l'acc. militar hi ha calc semàntic de l'italià);⁴ expressió paral·lela a l'it. *diana*, que ja abans del S. XVI s'aplicava l'estel de l'alba, i d'ací passa a algun text francès mitjà: Rabelais († 1553) i ja en el *Livre du Cœur d'Amour espris* de René d'Anjou (S. XV sembla), com assenyala Jeanroy (*Rom.* LII, 566) (anàlogament *DCEC* II, 163b 22-31).

Diari adj. [1695 «lo que és d'un dia, *diurnus*», Lacav.] i ja llavors substantivat: «*diari* o *jornal*: llibre en lo qual se escriuhen les coses de cada dia: *Jo escriuré axò en lo meu diari*» (Lacav.); de l'arrelament del terme en català és bona comprovació la locució adverbial *a diari* 'cada dia' (MVayreda, *Carlina*, cap. 1, p. 23; Pons i Massaveu; i usual generalment, encara que no la registri el *DFa.*); *diàriament*, *diarier*, *diarístic*, *diarista*. *Dietari* fou originàriament derivat de *dieta* (gr. *δίαίτα*, sense relació etimològica amb *dia*), però essent una espècie de diari on s'apuntaven les despeses de menjar (*diacta*) quotidianes fou atribuït pel sentiment comú a l'òrbita derivativa de *dia* i convertit en un sinònim del substantiu *diari*, ja en una entrada de 1439 del *M. de N. Ardits* i en les Rúbriques de Bruniquer, també esmentats com «lo *dietari* de la casa de la ciutat», l'any 1641 (*BABL* VIII, 4); el dualisme *diari/dietari* continuava viu i sense preponderància d'un o altre a princ. del nostre segle: a les cases les mestresses sovint diuen un *dietari* de les despeses, on preponderaven (però no eren úniques) les despeses d'alimenta-